

„Cit mne vede spolehlivěji než rozum.“ (Karel Klostermann)

Spisovatel Karel Faustin Klostermann se narodil 13. února 1848 v hornorakouské obci Haag am Hausruck. Oba jeho rodiče pocházeli ze Šumavy. Otec Josef Klostermann byl synem sedláka ze svobodné rychty z Hrádků u Srní (tehdejšího Schlösselwaldu). Na přání své matky se Josef měl stát knězem. Vystudoval ale medicínu ve Vídni a stal se lékařem; v tomto povolání často měnil působiště. Karlova matka Charlotta Hauerová pocházela z rodu bohatých sklářů Abělé. Charlotta porodila dvanáct dětí, první dvě však záhy zemřely. Karel byl nejstarší z deseti sourozenců, měl čtyři bratry a pět sester.

V roce 1849 se Klostermannovi přestěhovali do Sušice, kde otec nastoupil jako praktický lékař. Rodiče najali chůvu Sabinu Stelzerovou, která se malému Karlovi stala druhou matkou. V roce 1854 byl otec povolán knížetem Gustavem Lambergem za panského lékaře do Žichovic pod Rabím. V Žichovicích nebyla škola. Malý Karel proto začal v roce 1854 chodit do školy do jednotřídky v Nezamyslicích, později se učil pod matčíným dozorem doma. Tato výuka však nebyla úspěšná. V letech 1855–1857 pak navštěvoval školu ve Stříbrných Horách, kde byl jeho učitelem proslulý a vážený pedagog Petr Šafránek, u něhož Karel také bydlel. V roce 1857 se po otcově roztržce s knížetem Lambergem rodina přestěhovala ze Žichovic zpět do Sušice. Karel v tomto roce nastoupil na gymnázium v Písku, studium mu však příliš nešlo. V letech 1858–1861 studoval na gymnáziu v Klatovech, kde ho učil mj. spisovatel Alois Vojtěch Šmilovský. V roce 1861 se Karel vrátil na písecké gymnázium, v červenci 1865 zde úspěšně odmaturoval. V letech 1860–1862 působil Karlův otec jako lékař knížete Windischgrätze ve Štěkni na Strakonicku, kam se přestěhovala celá rodina. Štěkeň si Karel velice zamiloval pro okolní přírodu a řeku Otavu.

Po smrti knížete Windischgrätze se otec stal městským lékařem v Kašperských Horách. Byl zde prvním lékařem s akademickým vzděláním a brzy se stal členem městské rady. Později však nesouhlasil s rozpočtem města a určitými finančními machinacemi, dobře honorované místo městského lékaře na protest opustil a v šedesáti letech si založil soukromou ordinaci, bez nároku na penzi. Do Kašperských Hor to měl Karel ze školy daleko a po Štěkni se mu velice stýskalo. Rodinu v Kašperských Horách však rád navštěvoval. Jezdil sem na prázdniny ze studií v Písku a později i z Vídně. Jedno své putování z Písku na vánoční svátky k rodičům do Kašperských Hor zachytil v povídce *Na cestě k domovu*.

Na přání otce začal Karel Klostermann v říjnu 1865 studovat medicínu na lékařské fakultě ve Vídni. Zde se zapojil do slovanského studentského spolku Vltavan, jeho vlastenecké jméno ve spolku bylo Chrudoš od Otavy. Pro Karlovo české smýšlení tehdy došlo k názorovým neshodám s německy

cítícím otcem. V roce 1870, po deseti semestrech studia, musel Karel vysokou školu před závěrečnými zkouškami opustit. Finanční poměry rodiny Klostermannových se natolik zhoršily, že na rigorózní zkoušky nebyly peníze.

V letech 1870–1872 pracoval Karel Klostermann jako soukromý vychovatel v Žamberku v rodině hospodářského správce Kučery. Pokračoval zde také ve studiu moderních jazyků, pro něž měl velké nadání a jimž se věnoval již jako medik ve Vídni (postupně si osvojil francouzštinu, italštinu, španělštinu, srbochorvatštinu a ruštinu, částečně také angličtinu, polštinu, rumunštinu a novořečtinu). V září 1872 se stal (díky doporučení žamberského rodáka MUDr. Eduarda Alberta, profesora chirurgie na vídeňské univerzitě) redaktorem vídeňského časopisu Wanderer. Časopis Wanderer se zastával českých zájmů, redakčně jej řídil Václav Nedoma. Klostermannův otec se s novým povoláním syna smířil, rovněž přestal být zaujatý proti Čechům. V srpnu 1873 bylo vydávání deníku Wanderer z finančních důvodů zastaveno – Klostermann se vrátil z Vídně do Kašperských Hor. V té době se zaváděla do středních škol francouzština jako povinný předmět. Učitelů francouzštiny však bylo málo. Zemský školní inspektor Jan Maresch nabídl Klostermannovi suplentské místo na nově zřízené německé státní reálce v Plzni. Klostermann po určitém váhání nabídku přijal a na počátku října 1873 na reálku nastoupil jako suplent (zatímní učitel) francouzštiny.

V roce 1875 se Karel Klostermann oženil s Marií (Mici) Carmini, dcerou císařského rady a celního správce v Plzni, která byla o šest let starší než Karel. Manželé neměli vlastní děti. Karel Klostermann se ujal svého nejmladšího bratra Jakuba, kterého vydržoval na studiích na gymnáziu v Plzni. Později přijal za vlastní Bedřišku, dceru svého zemřelého bratra Františka. Několik let se staral také o Huberta, syna sestry Ernestiny.

V prosinci roku 1877 složil Klostermann státní zkoušky a získal aprobaci z francouzštiny pro vyšší stupeň a z němčiny pro nižší stupeň reálného gymnázia. K 1. září 1878 byl jmenován skutečným učitelem na reálce v Plzni se zkušební dobou tři roky. Po uplynutí zkušební doby byl 1. září 1881 definitivně potvrzen učitelem na reálce a začal užívat titul profesor. Kvůli nedostatku peněz však ještě doučoval na jiných ústavech (německém gymnáziu, české obchodní škole) a v zámožných rodinách.

Od sedmdesátých let se Karel Klostermann vedle učitelských povinností věnoval žurnalistice. Psát začal německy – drobné črty, fejetony, povídky. První příspěvky publikoval ve staročeském časopise Politik (německy psaný list vydávaný v Čechách) pod pseudonymem Faustin – svým druhým křestním jménem. V letech 1885–1887 bylo v Politik uveřejněno 33 článků pod společným názvem *Heiteres und Trauriges aus dem Böhmerwalde*. Články vyvolaly veliký ohlas. Na přání čtenářů je v roce 1890 Klostermann vydal knižně vlastním nákladem u firmy Maasch v Plzni pod názvem *Böhmerwaldskizzen*. Překlad Marie Stunové do češtiny vyšel v roce 1925 v Praze u J. R. Vilímka pod názvem *Ze Šumavy*. Překlad však byl nepřesný, jazykově archaický a nevystihoval hovorovou a nářeční odstíněnost Klostermannova vyprávění.

Z podnětu Václava Vlčka, redaktora časopisu Osvěta, začal Klostermann psát a publikovat česky. První jeho českou prací byla povídka *Rychtářův syn*; vyšla v Osvětě v roce 1891. Poté Klostermann pro Osvětu napsal román *Ze světa lesních samot* (vycházel na pokračování v Osvětě v roce 1891, knižně jej pak vydal nakladatel Vilímek v roce 1894). Román vypráví o tvrdém životě obyvatel šumavského Pürstlingu (Březníku). Popisuje každodenní zápas lidí s drsnou přírodou, zejména v zimě, kdy zůstávají odříznutí od světa v oblasti starých pralesů a slatin. Nehostinný život jim ještě ztěžuje úporný boj s pytláky a pašeráky. V popředí díla stojí krása i krutost přírodního živlu. Příroda určuje i způsob života a myšlení lidí, spoluvytváří jejich povahy a osudy. Nelítostná síla přírody je vyjádřena závěrečným apokalyptickým obrazem vichřice z října roku 1870, jež navždy proměnila tvářnost šumavského světa a tradiční způsob života jeho obyvatel. Na motivy románu natočil režisér Miroslav Krňanský v roce 1933 stejnojmenný film.

Další Klostermannovy romány z Pošumaví se vyznačují zájmem o lidské osudy a životní dramata, v jejichž pozadí stojí hospodářské převraty a změny sociálních poměrů v kraji. Po vichřici byly další lesní porosty na Šumavě zničeny kůrovcem. Bylo třeba narychlo zpracovat a odvézt spoustu dřeva, což vyvolalo dočasnou konjunkturu a blahobyt. Otevřely se možnosti pro nové podnikání se všemi hmotnými i morálními důsledky pro obyvatele, kteří byli dosud zvyklí na starodávňý způsob života.

V roce 1893 vyšel román *V ráji šumavském*. Zobrazuje společenské proměny Šumavy po zhoubné vichřici a kůrovcové kalamitě, kdy nastal podnikatelský ruch a mnozí se na čas obohatili při odvozu a zpracování dřeva. Příliš draví podnikavci však nejednou ztratili tvář, podlehli rozmařilosti a ve chvílkové příležitosti připravili zkázu sobě i okolí. Kouzlu peněz neodolal ani bohatý sedlák z Hamrů u Železné Rudy. Zachvácen povoznickou horečkou zanedbal hospodářství, přišel o statek a způsobil úpadek celého rodu.

V románu *Za štěstím* (časopisecky v Osvětě 1893, knižně 1895) líčí Klostermann těžké osudy Čechů, kteří hledali lepší existenci ve Vídni. Řada z nich se odcizila svému jazyku i původu. Někteří se po zbohatnutí povídeňstili, většina však zchudla.

Román *Skláři* (časopisecky 1893 pod názvem *Majitelé hutí*, knižně 1896 nebo 1897) ukazuje rozvoj a krizi šumavského sklářského průmyslu v první polovině 19. století. Klostermann v něm čerpal z rodové historie svých předků z matčiny strany. Zachycuje zde specifické prostředí tehdejších sklářských manufaktur, jejich výrobní poměry, obchodní problémy, vztahy mezi majiteli a domácími dělníky. V roce 1896 vyšla kniha povídek *V srdci šumavských hvozdů*, námět je čerpán z každodenního života šumavského lidu.

Jako učitel německé školy byl Karel Klostermann za svou českou literární činnost a české vlastenecké smýšlení napadán. Začátkem roku 1896 dostal kvůli udání proněmeckých kolegů za román *Za štěstím* ostrou úřední důtku (s pohružkou přeložení na jiné působiště) od zemské školní rady

v Plzni. Román byl kromě jiného označen za nesnášenlivý vůči německému obyvatelstvu. Do konce roku 1896 však byla celá záležitost za pomoci přátel urovnána.

V lednu 1898 zemřela Klostermannova manželka Mici. V červenci téhož roku Klostermann uzavřel nový sňatek s Barborou (Betty) Juránkovou, zámožnou vdovou po továrníkovi, která přivedla do manželství šest svých dětí. Tímto sňatkem se Klostermann zbavil hmotné tísně. Přestal s doučováním a mohl se tak více věnovat literární práci.

Román *Hostinný dům* (1898?) popisuje horské okresní městečko a prostředí jeho soudu, soudní úředníčky a jejich záletné paničky. V románu *Kam spějí děti* (1901) Klostermann zpodobňuje další etapu z dějin šumavského kraje – období po přechodném blahobytu. Šumava chudne, zemědělství v drsném podnebí není schopno lidi uživit, bývalé velké statky se zadlužují. Mladí lidé odcházejí za lepšími možnostmi do měst, zejména do Vídně, kde se odcizují domovu a často propadají mravní zkáze. Málokdo se vrací zpět domů. Romány *Ze světa lesních samot*, *V ráji šumavském* a *Kam spějí děti* tvoří volnou trilogii.

K Šumavě se Klostermann obracel i ve své povídkové tvorbě. V knize povídek *Bílý samum* (1903) zobrazuje drtivé síly, které doléhají na obyvatele šumavských vesnic v zapadlých lesích, když jsou v zimě odříznuti sněhem od světa a když musí podstoupit nerovný boj s ledovými spoustami. Kniha *Ze šumavského Podlesí* (1908) vykresluje život panských úředníků v prostředí divokých lesních strží a neproniknutelných houštin. *Pošumavské rhapsodie* (1908) se soucitem i humorem líčí krutý život horského lidu. V prostých vesnických příbězích zde autor vystihuje lidové typy často na pozadí pustnoucích chalup, jež majitelé opustili pro lepší městský život. Dalšími knihami povídek jsou *Urvané listy* (1908), *Z dobrého srdce* (1909), *Odyseja soudního sluhy* (1910), *Zmizelá osada* (1920?).

Značné obliby dosáhl román *Mlhy na Blatech* (časopisecky 1906, knižně 1909). Jde o románovou kroniku, jež zobrazuje selský život v jižních Čechách. Popisuje postupný úpadek selského rodu Krušinových a duševní a morální vývoj sirotka Vojty, který žije na statku Potužákových. Román byl v roce 1943 zfilmován (režie František Čáp, roli Vojty ztvárnil tehdy začínající Rudolf Hrušínský, účinkovali také Zdeněk Štěpánek, Jaroslav Průcha, Terezie Brzková).

Čtyřsvazkový román *Suplent* (1913–1914) je založen na autorových vlastních trpkých zkušenostech z praxe středoškolského učitele. Je to dobový dokument o byrokratických poměrech rakouského školství, o hmotné bídě mladých učitelů. Představuje velkou galerii profesorských, úřednických, studentských a rodičovských typů a kritizuje složitý aparát střední školy, její vady a nedostatky.

Román *Ecce homo!* (1915) je psychologicky pronikavá charakteristika mladé manželské dvojice z Pošumaví, která se marně snaží zachránit svůj narušený vztah. Autor se zde dotýká sociální otázky sezónního vystěhovalectví z pošumavských dědin.

Klostermann podnikl několik cest do ciziny (Černá Hora, Francie, Maďarsko, Itálie, Dubrovník). Dojmy z Paříže popsal v knize *Ve světle a stínech Babelu* (1907).

Jako vlastenecky cítící Čech byl Karel Klostermann členem plzeňské městské rady a okresního zastupitelstva a funkcionářem četných kulturních a osvětových spolků.

V roce 1908, po 35 letech služby na reálce v Plzni, odešel Klostermann do penze. Léto pak často trávil ve Štěkni. V roce 1916 dostal těžký zápal plic. Byl silným kuřákem, což se na jeho zdraví dále negativně projevovalo. V roce 1919 onemocněl rozedmou plic a anginou pectoris. Zhoršil se mu zrak – číst mu musela manželka a jeho studenti. Klostermann nakonec přestal vycházet z bytu. V květnu 1923 se cítil lépe, byl převezen z Plzně do Štěkně, kde obýval byt v pravém křídle zámku. Dne 16. července 1923 ve Štěkni zemřel ve věku 75 let na rozedmu plic. 19. července 1923 vypravila plzeňská obec svému významnému občanovi ze Štěkně pohřeb. Pohřební průvod ze Štěkně na nádraží do Čejetic byl provázen stovkami lidí. Vlák vypravený z Čejetic do Plzně zastavil ve Strakonících, kde ostatkům Karla Klostermanna vzdali poctu strakoničtí občané a školní mládež. Po slavném církevním pohřbu s početným průvodem přátel a občanů byl Karel Klostermann 20. července 1923 pochován na čestném místě na plzeňském Ústředním hřbitově nedaleko kaple sv. Václava, kam jeho ostatky přivezl pohřební vůz tažený třemi páry vraníků.

Karel Klostermann objevil pro českou literaturu dosud neznámou část česko-bavorského pomezí, drsnou krásu šumavských lesů a hor i její svérázné obyvatel. Šumava je v jeho podání domovem živlů, živelnosti, zavátých cest a přírodních pohrom. Ukládá krajní zkoušky člověku, který tu má obhájit existenci a nejednou i holý život. Středem Klostermannova spisovatelského zájmu byly lidské konflikty a trýznivá životní dramata materiální i morální. Na základě vlastních poznatků zpodobnil nejen přírodní scenérii, ale i vývoj kraje ve druhé polovině 19. století s řadou pronikavých hospodářských i společenských změn. Klostermann se nevyhýbal ani motivům sociálním, chudobě, která často vedla k vystěhovalectví, ani otázce národnostní – soužití Čechů s Němci. Zastával názor, že Šumava je a má být společným domovem Čechů a Němců, kteří mají žít v dělné součinnosti, jakou poznal v dětství v rodině svého otce.

Svou realistickou tvorbou se Klostermann zařadil do proudu české venkovské realistické prózy. Dílo je dodnes cenné svým dokumentárním významem, ale i tlumočením poselství ušlechtilého humanismu a životního optimismu, jakož i národnostní snášenlivosti a spisovatelovy lásky k člověku, k rodné zemi i přírodě. Pro stylizaci postav i dějů Klostermannovi většinou sloužili skuteční lidé a skutečné příběhy. Autor se vyznal: „*Neumím naprosto vynalézat ani typů, ani povah, ani událostí; toho daru se mi nedostalo. Osoby, jež předvádím čtenářům, existovaly; a co ve svých románech a povídkách vypravuji, se také stalo; já jsem to pouze kombinoval, uspořádal, a v jakýsi celek upravil; je-li to realismus, tož jsem realista.*“

V roce 1998 bylo založeno Občanské sdružení Karel Klostermann – spisovatel Šumavy. Hlavním záměrem sdružení je propagace díla Karla Klostermanna jako spisovatele Šumavy, příhraniční spolupráce s partnerskými organizacemi, příprava výstav, vydávání knih, osvětová činnost a další aktivity. Rok 2008, ve kterém uplynulo 160 let od Klostermannova narození a 85 let od jeho úmrtí, byl vyhlášen „Rokem oslav spisovatele Karla Klostermanna“. V tomto roce byla uspořádána řada kulturních a společenských akcí, výstav, besed, seminářů. Česká pošta také vydala známku s Klostermannovým portrétem, u zámku ve Štětkni byl představen Dub Karla Klostermanna, Měšťanský pivovar Strakonice uvedl na trh polotmavý ležák Klostermann. Osobnost „spisovatele Šumavy“ dnes připomíná také základní škola a náměstí v Železné Rudě, Klostermannova chata na Modravě, Klostermannova rozhledna na Javorníku, Klostermannova vyhlídka u Smí, Klostermannova naučná stezka kolem Štětkně, Klostermannova stezka z Nicova do Kašperských Hor, pár vlaků na železniční trati Plzeň – České Budějovice a zpět, Klostermannova studánka v Moravském krasu aj.

(Zpracovala: Věra Slavičková)